

Oostburg, oktober 1944

Hij vluchtte in het wilde weg, naar rechts, naar links, zigzaggend over de Markt, terwijl het gegil van de sirenes zijn oren verdoofde, en stofwolken zijn ogen verblindden. De bom was gevallen voordat het luchtalarm was afgegaan.

‘Het café!’ riep Kees. ‘In de kelder!’

Voor het café bleef Sooys zo plotseling stilstaan, dat Kees tegen hem opbotste. Duitsers, in burger en in uniform, kwamen naar buiten rennen.

‘Niet hier!’ siste Kees. In café Stamperius zat de administratie van het Duitse leger, de *Schreibstube*.

Ze renden de Markt over naar de grote bierkelder van café De Vier Emmers. Sooys zag Sakke de trap afrennen. Het café was van zijn vader. Daar spraken zij drieën altijd met elkaar af. Maar toen Sooys achter hem aan wilde gaan, werd hij tegengehouden. ‘Weg van de Markt!’ schreeuwde iemand in zijn oor. Tegelijk werd hij bij zijn arm gegrepen en meegetrokken. Er klonk een hevige explosie aan de overkant van het plein. Blindelings volgde Sooys de man voor hem, een zijstraat in, door een steeg, over een pleintje.

Het leek alsof de hemel brandde. De vliegtuigen vlogen recht boven hen, en de ene inslag volgde na de andere. Ze renden door de Brouwerijstraat en sloegen toen rechtsaf, door wolken stof en gruis.

De man bleef plotseling staan. ‘Hier!’ riep hij. Toen pas zag Sooys dat het meneer Dieleman was, zijn leraar Frans.

Een ander café. Een luik in de vloer, een trap. Een man bij de in-

gang wees waar nog plaats was. Hij had een witte band om zijn arm; hij was van de vrijwillige brandweer, of een blokhoofd.

Toen ze zaten, keek Sooys opzij naar het bleke, strakke gezicht van de leraar. Dieleman kwam uit Breskens. Daar hadden de Engelsen de haven gebombardeerd, in september, en de helft van het dorp. Me-
neer Dielemans huis was verwoest. Zijn vrouw en twee kleine kinde-
ren waren gedood. Wat deed hij hier in Oostburg? Hij zag dat Sooys
naar hem keek en glimlachte geruststellend. *Hier zitten we goed*, be-
tekende dat. En als iemand verstand had van bombardementen, was
hij het.

De explosies kwamen van ver, uit de richting van de Markt. Sooys
werd onrustig. Hij wilde naar buiten, om Niesje te zoeken. De twee-
ling was veilig in Zuidzande en tante Jaan hield een oogje op moeder,
maar zijn zusje kon overal zijn. Net toen hij op wilde staan, hoorde
hij het dreunen van een vliegtuig boven hen. Vlakbij klonk er een
ontploffing. De vloer trilde, de muren begonnen te schudden en de
kelderdeur sprong open. Dikke rookwolken kwamen als golven naar
binnen gerold. Het blokhoofd drukte de deur dicht. Het angstzweet
brak Sooys uit. Hield het dan nooit op?

Hij hoorde het kletteren van omvallende muren, en het krakend
versplinteren van deuren. Een lawine van stenen en puin kwam door
de kelderdeur naar binnen razen. Hij kreeg een baksteen tegen zijn
been. Eruit! Hij moest eruit! Het was niet veilig meer. Maar de deur
was versperd. Alleen door het gebarsten kelderraampje kwam een
streepje licht. Er kwam ook een vleugje lucht binnen, een stinkend
zuur wolkje, alsof iemand sigarenrook in je gezicht blies. De mensen
in de kelder zaten doodstil.

Het blokhoofd trok een steen uit de deuropening en keek om zich
heen. Er was geen plaats in de kelder om het puin te bergen.

‘Psst!’ zei Kees. ‘Geef die bezem eens aan, Sooys.’

Verwonderd deed Sooys wat Kees vroeg. Die kroop op zijn knieën
achteruit en pookte met de bezem door het raampje het puin op-

zij. Op een wenk van Kees pakte Sooys de bakstenen aan van het blokhoofd en gaf ze door. Kees gooide ze zo ver mogelijk weg. Stuk voor stuk verwijderde hij de stenen, tot er buiten een nijldige uitroep klonk.

‘Je hebt iemand geraakt,’ zei de man.

‘Nu ze weten dat we hier zitten, zullen ze wel gauw komen.’

Kees had gelijk. Ze hoorden stemmen aan de andere kant van de deur. De toegang tot de kelder werd vrijgemaakt. Met het binnenstromen van lucht kwamen ook de anderen bij uit hun verdoving. Een voor een kropen ze door de smalle opening. Wat ging het langzaam.

Eindelijk was Sooys boven. De voorgevel van het café was weggeslagen, je keek recht de straat in. In de bomen hingen brokstukken van meubels, die door de luchtdruk weggeblazen waren. Hij wilde zich door de groep mensen wringen, maar het blokhoofd hield hem tegen. ‘Vaak gooien ze mijnen achter de bommen aan. Als je dan wegloopt, ben je alsnog de sigaar.’

Ongeduldig bleef hij staan. Er was niet veel over van de straat en de huizen, voor zover hij dat door het walmende puin kon zien.

Een vreselijke gedachte kwam bij hem op. Hij had zijn zusje die ochtend verteld dat hij met Sakke en Kees naar de Markt ging, naar De Vier Emmers. En als ze nu eens naar hem op zoek was gegaan, toen het luchtalarm afging? Ze kwam altijd naar hem toe als er iets was. Zijn hart bonkte.

Eindelijk, eindelijk, kregen ze het signaal dat alles veilig was. Sooys rende met Kees naar de Markt, ze moesten dezelfde kant op. Ze klommen over smeulende resten van kapotgegooide huizen, baanden zich een weg door rokend puin. Hij brandde zijn hand aan een gloeiend stuk metaal en strompelde verder. Opschieten!

Op en rondom de Markt lagen bergen stenen, ontwortelde bomen, deuren en kozijnen. De tramrails waren losgerukt en omhooggekomen, en wezen als een ladder naar de hemel. Overal brandden kleine vuurtjes, alsof de Markt bezet was door een leger kwaadaardige padvindders.

De schuilkelders waren leeggelopen. Dorpelingen zochten naar overlevenden. Een huilende vrouw met een kind aan haar hand liep wankelend tegen Sooys aan en viel. Hij hielp haar haastig overeind.

Tussen de brokstukken stond café Stamperius, met *Schreibstube* en al, fier overeind. Aan de andere kant van het plein kon hij nog net de gehalveerde gevel van De Vier Emmers zien. Het café was van boven naar beneden in tweeën gespleten. Eén helft was door de aarde verzwolgen.

Kees floot tussen zijn tanden. ‘Een half café. De Twee Emmers.’ Hij lachte niet.

Sooys ook niet. Hij dacht aan Sakke, die de kelder in was gevluht en die nu ergens diep in de bomkrater lag. Meneer Dieleman had Sooys’ leven gered, en dat van zijn vriend.

‘Kom,’ zei hij. De overgebleven helft van het café stortte met een donderend geraas in elkaar en verdween in de diepte, alsof de aardbodem maar een dunne vloer was.

Ze wilden de Markt oversteken, maar de hitte was ondraaglijk. Ze sloegen een zijstraat in. Bij de volgende hoek keken ze uit gewoonte omhoog naar het erkertje van Kees’ huis. Soms stond zijn moeder daar naar hem uit te kijken. Ze bleven tegelijk staan. Er was geen erkertje. Op de plaats van Kees’ huis was een groot gat, waardoor je de achtergevel kon zien van een woning in de volgende straat.

Kees deed zijn mond open en dicht en weer open. ‘Ik ga terug.’ Hij draaide zich om en liep weg als een robot, met stijve armen en benen.

Sooys had geen tijd om hem terug te roepen. Hij rende naar huis. Daar was vast niemand, maar hij moest ergens beginnen. Sinds Niesje geen school meer had, ging ze meestal naar een vriendin. Soms hielp ze Sien, hun hulp, in de keuken, maar als er geboend moest worden ging ze ervandoor. Moeder zou wel naar een schuilkelder zijn gegaan.

In de straat waar hij doorheen liep, was ook een bom gevallen. In een boom hing iets roods dat er niet hoorde. Hij keek de andere

kant op. Boven op een stukgeslagen muurtje lag een schoen met een been eraan. De rest kon hij niet zien. Hij sloeg zijn ogen neer. Voor zijn voeten lag een dode kat. Hij richtte vlug zijn hoofd op. Hij stikte bijna in de rook.

Hij dacht aan het bombardement op Breskens, slechts enkele kilometers hiervandaan. De haven moest platgegooid, was de verklaring, zodat de Duitse troepen niet met de veerboot konden. Honderden doden. En na een paar uur voer de Prinses Juliana alweer op de Westerschelde, afgeladen met Duitse soldaten. Waar was het allemaal goed voor?

Daar was zijn straat. Er was niemand te zien. Hun huis stond er nog. De voordeur stond wijd open. Door het raam zag hij Sien heel stil in de kamer staan. Ze moest wel van streek zijn, bij het bombardement op Breskens was haar huisje afgebrand.

Hij liep de gang in en bleef in de deuropening staan. ‘Zeg Sien...’ Zij wist vast waar zijn moeder en zusje waren. Ze keek niet op of om.

Sooy's liep naar haar toe, maar na een paar stappen bleef hij staan. ‘Sien?’

Ze leunde onbeweeglijk tegen het buffet.

Waarom stond die balk tegen haar rug? Die hoorde aan de zoldering te hangen. Ergens vandaan kwam een hevig gekraak. Zijn oren suisden.

Hij schudde Sien aan haar schouder. Ze zakte tegen het buffet aan. Er zat een bloedvlek op haar rug. Hij deinsde achteruit. Hij moest iemand halen, een dokter, de wijkzuster. Hij draaide haar naar zich toe.

‘Kom maar, Sien. Ik zal je helpen. Heb je pijn?’ Hij zag haar gezicht en begreep dat het te laat was. Pijn had ze in ieder geval niet. Ze voelde niks meer. Ze zou nooit meer iets voelen. Ze was helemaal voor niets uit het brandende Breskens gevlucht.

Hij wilde haar neerleggen, maar er sloeg iets tegen zijn hoofd. Hij greep zich vast aan Siens schort en sleurde haar mee. Hij kwam op zijn buik op de grond terecht.

Toen Sooy's bijkwam, was het donker om hem heen. Hij kreeg zijn ogen niet open, zijn wimpers zaten vastgekleefd. Zijn achterhoofd deed pijn, maar hij kon zijn armen en benen bewegen. Hij begon te trappen, en er kwam beweging in de rommel om hem heen.

Eerst duwde hij Sien van zich af. Toen schudde hij iets zwaars van zijn rug. Kalkstof drong zijn keel binnen, maar na een paar keer hoesten kreeg hij lucht. Hij wreef zijn oogleden schoon met spuug. Zijn vingers smaakten naar bloed, maar hij kon weer kijken. Hij draaide zich om en ging met moeite overeind zitten.

Het was schemerig in de kamer. Er was een lading puin voor het raam terechtgekomen. Zijn ogen wenden aan de duisternis. Hij zag wat er gebeurd was. Er moest een granaat op hun dak zijn gegooid. Sien was geraakt door een balk uit het plafond, en de tweede balk was op hem gevallen.

Zijn hand raakte iets ronds. Het was de oude kapotte stoelpoot die hij zich zo goed kon herinneren. Die kwam van zolder. Hij sloeg er het laatste puin mee weg.

Hij ging de trap op. Het dak was half ingestort, en door de luchtdruk waren er dakpannen weggevlogen. In de kamers was het een ravage, maar zijn moeders bed was leeg en Niesje was er ook niet.

De opluchting duurde maar kort. Waar waren ze? Hij moest ze vinden voordat ze naar huis kwamen en het lichaam van Sien zagen liggen.

Dat probleem moest hij eerst oplossen. Hij nam een laken mee naar beneden en legde het lichaam erop. Opeens schoot hij overeind. Sien had het huishoudgeld. Zijn vader had dat met haar geregeld. Sooy's tastte een voor een haar zakken af. De beurs zat onder haar rok. Hij haalde het geld eruit.

Hij vouwde het laken behoedzaam om Sien heen en sleepte haar naar de straat. Er zou wel een wagen komen om de slachtoffers op te halen. Hij was even besluiteloos. Het kostte hem moeite haar daar achter te laten, zo koud en wit en alleen. Toen kwam er een nieuwe gedachte bij hem op, en hij rende in paniek weg.

Tijdens het vorige bombardement was moeder gaan schuilen bij haar nicht in de Nieuwstraat, recht tegenover de manege, die vol zat met Duitsers. Sooys was woedend geworden. Daar zouden de Engelsen zeker bombarderen. Maar het was een grote kelder, zei moeder, omdat het huis aan een dijk stond. Het was er volkomen veilig, dat had de gemeente gezegd.

Hijgend van angst en ademnood rende Sooys naar de Nieuwstraat.

Niesje

Aan het begin van de Nieuwstraat stond een groep mensen. Sooy drong naar voren en keek de straat in. Er stond een auto van het Rode Kruis. Mannen met schoppen groeven bergen puin af. Brandweermannen en hun helpers droegen de slachtoffers weg op kruiwagens, kastdeuren en planken. Op de plaats van de eerste twee huizen was een grote bomkrater. Hij moest erheen, nu meteen.

Een stevige vrouw versperde hem de weg. Hij probeerde haar opzij te duwen. ‘Laat me erdoor! Ik zoek mijn moeder en mijn zusje!’

‘Niemand mag de straat in.’

Hij zag de vrouw van de bakker staan. ‘Wat is er gebeurd?’

Haar gezicht was rood en opgezet van het huilen. ‘Ze zijn allemaal dood.’

‘Wie?’

‘In de grote kelder. Ze...’

Hij duwde de vrouw die hem tegen had gehouden opzij met de stoelpoot, die hij nog steeds bij zich had. Hij deed een stap en bleef toen stokstijf staan. In een boom, aan een tak, hing een klein lijfje. Een kindje. Sooy wendde zijn hoofd af en liep er voorbij. Zijn hart dreunde in zijn borst. Maar hij moest stilstaan en zich omdraaien en kijken; of hij wilde of niet. Het was geen kind, het was een blauw jasje. Hij zuchtte van opluchting en wilde doorlopen. Maar hij kon geen voet verzetten. Het was niet zomaar een jasje, het was Niesjes jas. Het werd wazig voor zijn ogen. Hij wankelde.

‘Sooy! Wacht!’

Hij keek om. ‘Machiel!’ Het vertrouwde rimpelige gezicht van de houtsnijder.

‘Luister eens, jongen.’ Machiel trok hem mee.

Hij rukte zich los. ‘Niesje!’ Wanhopig keek hij naar de plek van de ramp. ‘Dat is haar jas! Waar is Niesje?’

Machiel schudde zijn hoofd. ‘Je moeder was hier, Sooys. Maar ze leeft nog. Ze is met je tante Jaan in de grote kelder gaan zitten.’

‘Niesje!’

‘Je zusje was er niet bij.’

Sooys ademde uit. ‘Machiel, daar zitten Duitsers! Daar ga je toch niet schuilen!’

‘Die soldaten zitten in de oude manege, dat klopt. Maar dat weten de Engelsen niet.’

Sooys wist wel beter. Achter het huis van Schijve, de muzikleraar, was een schuur. En daaronder was een schuilplaats gegraven. Er zaten onderduikers en mensen van het verzet. Schijve gaf informatie door aan Londen.

‘Je moeder zal wel in het ziekenhuis zijn,’ zei Machiel. ‘Ze is de kelder uit gerend, vlak voor de bom viel, en een paar huizen verder onder een stenen trap gaan zitten. Is het geen wonder?’

‘Ja.’ Hij moest terug. De andere kant op. Zijn zusje was hier geweest, maar nu was ze er niet meer. Waar was ze dan?

Achter zich hoorde hij een luide stem en vlugge voetstappen. Klompen klepperden op de klinkers. Hij draaide zich om, net op tijd om haar op te vangen. Niesje. Hij sloeg zijn armen om haar heen en drukte haar zo hard tegen zich aan dat ze kreunde. Het kon hem niet schelen. Hij liet haar nooit meer gaan.

Tante Jaan kwam hijgend aanlopen. Haar gezicht was rood en bezweet. ‘Sooys, ik zei nog zo dat ze mee moest komen, de kelder in, maar ze rende weg! Ik moest haar gaan zoeken!’ Ze zette haar hoed af en draaide hem om en om in haar handen.

Niesje duwde Sooys zacht van zich af. ‘Waarom...’ begon ze.

Sooys volgde haar blik. Ze zag de jas in de boom hangen. Ze werd wit. Toen keek ze de straat in, naar de reddingswerkers, de bomkrater. Ze greep Sooys' hand. 'Ik had het warm. Ik heb mijn jas aan moeder gegeven,' zei ze bijna onhoorbaar. 'Moeder had mijn jas.'

Hij begreep wat ze dacht. 'Moeder is in het ziekenhuis,' zei hij vlug.

'In het ziekenhuis...' herhaalde ze. 'Dus ze is niet...'

Tante Jaan begon te huilen. Sooys wilde haar zeggen dat het maar goed was dat Niesje niet geluisterd had. Anders waren ze nu allemaal dood geweest. Maar toen hij haar gezicht zag, slikte hij die woorden in. Ze zette haar hoedje een beetje scheef op haar hoofd en liep langzaam weg, zonder te groeten.

Sooys' hoofd was leeg. Uitgeput leunde hij tegen een boom. Wat moesten ze nu? Zou Sien al meegenomen zijn? Hij durfde nog niet met Niesje naar hun kapotgeschoten huis. Hij strekte zijn hand uit en liet de stoelpoot aan Machiel zien. 'Is dit goed hout?'

Machiel wenkte. 'Kom.'

Ze liepen de straat uit, langs de groep zwijgende vrouwen. Toen ze de hoek om waren, bleef Machiel staan. Hij pakte de stoelpoot van Sooys aan. 'Of het goed hout is om een paardenmes van te snijden, bedoel je?'

Sooys knikte. 'We hebben geen school meer. Ik heb nu tijd.'

'Maar de Duitsers zitten toch al een paar jaar in jullie school?'

'Ja, maar alle klassen van de hbs zijn over Oostburg verspreid. In cafés, bij de brandweer tussen de spuiten, wij zaten in De Vier Emers met de derde klas.'

'Ach, zit dat zo. Dit is kersenhout, Sooys. Palmhout was beter geweest, want dat is harder. Maar dit is geschikt voor een beginner. Ik zaag hem voor je op maat, kom maar mee.'

'Graag.' Opgelucht liep hij achter de houtsnijder aan. Hij hoefde nog even niets te doen.

Niesje wees naar de stok in Machiels hand. 'Dat is toch de poot van de stoel die vader tegen de muur heeft stukgeslagen?'

‘Weet je dat nog?’

‘Na de capitulatie. Toen Rotterdam was gebombardeerd. Ik werd er bang van. Maar toch was ik verdrietig toen hij wegging.’

‘Gelukkig kwam Heinrich toen.’

Ze hadden geboft met de inkwartiering van Duitse militairen. Heinrich, hun opgedrongen gast, bleef netjes op zijn kamer. Later vroeg Niesje hem vaak om beneden te komen eten. Moeder lag meestal op bed. Hij hielp met afwassen en daarna zaten ze samen aan de keukentafel en leerde hij haar Duits.

Ze waren bij het huis van de houtsnijder. Op het erf stond een grote slijpsteen. Onder afdakjes waren gebeeldhouwde meubels opgeslagen. Sooys zag een nieuwe kapstok staan. Herten op de vlucht voor jagers, hijgende koppen met van angst opengesperde ogen. Nog nooit had hij zulk houtsnijwerk gezien.

Machiels inwonende zuster draafde meteen naar de keuken. Terwijl Machiel aan het zagen was, aten zij een bord stampot. Daarna bekeek Niesje in de werkplaats Machiels beeldjes. Ze pakte een moeder met kindje op en keek hem vragend aan.

‘Ja, daar waren de Duitse soldaten gek op. Ze namen ze mee naar huis als ze met verlof gingen, als aandenken voor hun vrouw.’

‘Vast niet,’ zei Niesje. ‘Ze kochten het voor zichzelf. Als ze heimwee hadden, hielden ze het vast, totdat ze in slaap vielen.’

Machiel glimlachte. ‘In elk geval kopen ze die dingen nu niet meer. Dat was voor september.’

Na de bevrijding van Antwerpen waren er grimmige soldaten gekomen, die in Rusland gevochten hadden, en die zich voorbereidden op hevige grondgevechten. De nieuwe soldaten kochten geen beeldjes van moeders met kinderen.

Niesje hield het beeldje omhoog. ‘Hoeveel kost dit?’

‘Vijf dubbeltjes.’ Hij pakte het beeldje in vloeipapier en gaf Sooys de stoelpoot. Hij had er een stuk afgezaagd en er een gat in geboord, waar het lemmet in moest komen.

Sooys probeerde tijd te rekken. Hij pakte een paardenmes van de plank. ‘Niesje, kijk eens naar dat houten balletje daar.’

‘In dat kooitje?’

‘Weet je hoe dat daarin gekomen is?’

‘Gewoon. Erin gestopt en de spijltjes vastgelijmd.’

‘Dat balletje is er nooit uit geweest. Je snijdt het vanbinnen los. Net als dat scheepje in de fles dat opa heeft gemaakt. Met zijn mes door de hals van de fles, weet je nog?’

Ze knikte.

‘Dat ga ik ook proberen.’

Machiel gaf hem een houtsnijmesje. ‘Het lemmet haal je later bij de ijzerhandel. Duits staal is het beste.’

Sooys kreeg een idee. ‘Machiel, de jongens zijn bij onze oom Klaas in Zuidzande, kunnen we daarheen, denk je?’

Hij keek bedenkelijk. ‘Dan moet je langs de gasfabriek, en die wordt bestookt natuurlijk.’

‘We kunnen omlopen, door het land.’

‘Dan moet je dat maar doen,’ zei hij. ‘Bij familie ben je het beste af. En in Oostburg wordt het in elk geval te gevaarlijk.’

Ze liepen naar buiten. Er vlogen weer jagers over. Van de kant van de Markt kwam het geraas van vlammen. De lucht was grauw, en roetdeeltjes dwarrelden in de wind als zwartgeblakerde boomblaadjes. Hier en daar klonken nog explosies. Ze moesten een veilig plekje zoeken, maar dat was er niet. Ze konden net zo goed gewoon naar huis gaan. Ze groetten Machiel en bedankten zijn zuster voor het eten.

‘We lopen even langs Schijve,’ zei hij tegen Niesje. Hij wilde weten of het huis van de muziekleraar er nog stond. Halverwege de Oudestraat kwamen ze hem tegen.

‘Sooys. Niesje. Goed dat ik je zie, jongen.’

Ze gingen met hem mee tot voor zijn deur. Zijn woning was gespaard gebleven. De mensen onder de schuur waren voorlopig veilig.

Sooys wilde meteen doorlopen, maar Schijve hield hem tegen. ‘Je moet voor mij een bericht wegbrengen, jongen.’

‘Ik kan u nu niet helpen. Mijn moeder ligt in het ziekenhuis. Ik moet mijn zusje in veiligheid brengen. Hier wordt het te gevaarlijk.’

‘Ja. De Polen en Canadezen komen deze kant op. En met de komst van onze infanterie neemt de luchtsteun toe.’

Luchtsteun. Een prachtig woord voor dood en verderf.

‘Eén Duitser met één mitrailleur kan vanaf een hoog punt een hele compagnie uitschakelen. Daarom bombarderen de geallieerden onze kerktorens en molens.’

‘Ja, natuurlijk.’

‘Sooys, als het je lukt om in bevrijd gebied te komen, wil je dan een boodschap doorgeven aan de Ordedienst? Voor Jaap. Hij moet contact opnemen met Van Gent. Onthoud je dat? Van Gent.’

Sooys knikte maar. Bevrijd gebied zou hij niet een-twee-drie bereiken. Ze groetten Schijve en liepen door naar huis. Toen ze in hun straat kwamen, keek hij uit zijn ooghoeken of het lichaam in het laken er nog lag. Gelukkig, ze hadden Sien meegenomen. Hij bleef staan. ‘Niesje... Er liggen wat stenen voor ons huis, en het dak is een beetje stuk. Je moet niet schrikken.’

‘Maar Sien zou op het huis passen!’

‘Nou, hier kon ze niet tegenop, Niesje.’

‘Nee, natuurlijk niet.’ Maar het klonk niet erg overtuigend. Sien had altijd alle problemen voor hen opgelost.

Toen Niesje voor het huis stond, schrok ze toch. ‘Waar moeten we nou wonen, Sooys?’

‘Morgen gaan we naar Zuidzande. En dan zien we wel verder.’

Hij haalde water uit de regenbak op het plaatsje. Er stond geen druk meer op de leiding, de watertoren was verwoest. Toen het fornuis goed brandde, zette hij thee. Hij ging bij Niesje zitten. ‘Wat is er gebeurd vanmiddag?’

‘Ik moest mee op visite met moeder en tante Jaan. En Sien zou dus op het huis passen. Waar is Sien?’

‘Zeker even weg. En toen?’

‘Toen we halverwege waren, gingen de sirenes. We renden naar de Nieuwstraat. Ik wilde de kelder niet in en ik trok moeder mee. Maar tante Jaan duwde haar naar binnen. “Dit is Gods straf voor de zondaars,” zei ze.’

‘Dat kan niet waar zijn. Ik ben er toch nog?’

‘Jij had tegen moeder gezegd dat de Nieuwstraat niet veilig was. Eigenlijk zei je het niet, je schreeuwde het.’ Opeens begon ze te huilen. ‘Gaan we straks naar het ziekenhuis?’

‘Het is bijna spertijd, Niesje. We mogen toch niet meer op straat, na donker.’

‘O ja. Weet je wat mijn vriendin Maatje zegt? De doden en gewonden liggen in het ziekenhuis gewoon op de grond; in de gangen en zelfs in de lift, zegt Maatje. Maar die moet je niet altijd geloven, hoor.’

‘Nee?’

‘Maatje zegt, als de Duitsers verslagen worden, dan komen de Belgen terug. Maar dat zegt ze om me bang te maken.’

‘Je hoeft niet bang te zijn voor de Belgen.’

‘Ze hebben alles stukgeslagen bij ons in huis, en gepoept in de kamer, en mijn konijnen geslacht...’

‘Het zijn soldaten. Zijn de Duitsers zulke lieverdjes?’

‘Heinrich wel. Ik mis hem. Ik wou dat ze niet naar Frankrijk waren vertrokken.’

‘Alle Duitse soldaten gingen toch weg, in september. Ze dachten dat de oorlog was afgelopen, omdat Antwerpen was bevrijd.’

‘Heinrich heeft beloofd dat hij terugkomt. Maar waar moet hij dan slapen? Sien heeft zijn kamertje gekregen.’

Sooy's stond op. Het onderwerp ‘Sien’ moest maar even wachten.

‘Niesje, waar ben je heen gegaan? Ik wist helemaal niet waar je was.’

‘Ik wilde naar jou toe. Dat had je toch gezegd, toen vader weg-

ging? Als er iets was moest ik altijd meteen naar jou toe gaan. En jij was op de Markt, met je vrienden. Maar iedereen rende juist weg van de Markt, en ik hoorde ontploffingen. Was je niet in De Vier Em-mers?’

Hij vertelde haar hoe het gegaan was. Ze luisterde stil.

‘En waar ben je toen naartoe gegaan, Niesje?’

‘Ik ben bij Maatje in de schuur gaan zitten. En daar heeft tante Jaan me later gevonden, want die weet natuurlijk dat Maatje mijn vriendin is.’

‘Zat je helemaal alleen daar?’

Niesje knikte. ‘Maatje is met haar vader en moeder naar de boer-derij van hun oma en opa gegaan, buiten Oostburg. Maar het was fijn in mijn eentje, want ik word er zo bang van als de mensen gaan schreeuwen.’

‘Dus straks kunnen we wel in onze kelder gaan slapen?’

‘Goed dan. Als je belooft dat je niet gaat schreeuwen.’

‘Hand erop.’

Pas toen ze tegen elkaar aan in hun krappe keldertje lagen vertelde hij, voorzichtig en zonder bijzonderheden, dat Sien dood was. Eens moest ze het toch weten. Hij sloeg een arm om haar heen en bleef zo liggen, tot ze zichzelf in slaap had gehuild.